

„Nikdo se nebil tak vášnivě a tak neústupně za totalitaristické aspirace, které žijí v lůně každé filosofie, jako tento **největší řecký myslitel**.(Platón)“

SVOBODNÁ UMĚNÍ

- hovorí sa im artes liberales, alebo studia liberalia
- sú to také štúdia, ktoré neprinášajú finančný zisk
- slobodné „liberalia“ sa im hovorí preto, lebo sú dôstojné slobodného muža
- nepatria sem maliarstvo, sochárstvo a ostatné remeselné zručnosti (artes mechanicae), zatiaľ čo hudba ako matematický obor má medzi slobodnými umeniami svoje pevné miesto
- ich počet sa medzitým ustálil na 7 a bolo im určené poradie, ktoré sa po celý stredovek nezmenilo: gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometria, hudba, astronómia
- neskorý stredovek zoradil úlohy jednotlivých artes do mnemotechnického dvojveršia, v ktorom sa ich poradie muselo podriaďovať požiadavkom metra
- Boethius spojil štyri posledné (matematické) artes v tzv. quadruvium (štvorcestie), prvým trom sa od počiatku 9.stor. hovorilo trivium (trojcestie)
- pojem ars treba prísne oddeliť od „umenia“ v modernom slova zmysle --> znamená „náuku“ gramatika je „náukou o jazyku“
- Rafaell Santi- *Athénska škola (1509 – 10)* – freska z prvej vatikánskej stanzы znázorňuje filozofiu. Zhromaždenie umelcov je situované do masívneho architektonického priestoru. Jednotlivé skupiny filozofov reprezentujú sedem slobodných umení. Postavy reagujú s prekvapujúcou rozmanitosťou gest. Umelec zobrazil aj sám seba v čiernej čiapke v pravej časti obrazu na kraji. Niektoré tváre súčasníkov sú ukryté vo fiktívnych podobizniach.
- Sandro Botticelli Gramatika predstavuje Lorenza Tornabuonihov Učenie a ďalším slobodným umeniam

ARTES v stredovekom poňatí

- patristické a laické

patristické poňatie:

- sv. Jeroným poskytol stredoveku argument, ktorý bude často používaný k oceneniu služby, ktorú môže antická veda poskytnúť kresťanstvu: V 5. knihe Mojžišových 22, 12 prikazuje Hospodin: chce-li se Žid oženit s pohanskou otrokyní, nechť ji oholí hlavu a obřeže nehty. Podobně musí křesťan, který miluje světskou moudrost, očistit toto vědění od veškerého bludu. Pak nebude nehodné sloužit Bohu. --> 70. list Jeronýma adresovaný Magnovi. Magnus položil Jeronýmovi otázku prečo čas od času uvádza príklady zo svetskej literatúry.

- Cassiodorus- zárodky artes sú už od prvopočiatku uložené v Božej múdrosti a v svätom Písme- odtiaľ, ako objasnil vo svojom výklade žaltáru ich prijali učitelia laických vied a prepracovali v systém pravidiel, žalmista hojne používal rétorické a gramatické figúry, akým sa bežne vyučovalo na antických školách, ale je to podľa neho v poriadku, pretože je na duchovnej vede, aby prekazala túto skutočnosť rétorickým rozborom biblického textu

- Štúdium filozofov doporučil už Šalamún. Svätý Pavel cituje verše Epimenidove, Menandrove a Aratove.

- Takisto sv. Augustín sa zamýšľal nad slobodnými umeniami , alegorický výklad Exodu 3, 22 a 12, 35: pri odchodu z Egypta si Izraelití vzali s sebou strieborné a zlaté nádoby. Tak má také kresťan oprostít pohanské vedomie od všeho zbytočného a škodlivého a dáť je poté do služieb pravdy. , takisto sú veľmi významné úvahy o štúdie Biblie--> artes sú nepostrádateľné pre porozumenie Biblii

laické poňatie artes:

- nebolo jednotné a často sa krížilo s patristickým

- ich vynálezcom mohol byť Jupiter, alebo Egyptania,, pretože žiakom Egyptanov bol Mojžiš, prípadne Chaldejci

- artes prisudzované k siedmym stĺpom múdrosti

- Ján zo Salisbury, významný mysliteľ 12. storočia vidí pôvod všetkých slobodných umení v prírode

Gramatika

- prvá zo siedmych artes

- je najprvnejším umením

- slovo pochádza z gréckeho gramma „písmeno“

- ako prekladového ekvivalentu pre výraz grammatice sa začal používať pojem literatúra, literatúra je odvodená od littera ako gramatika od gramma --> slovo litteratura preto neznamená spočiatku literatúru v našom zmysle, litteratus je znalec gramatiky a básnictva

- zo siedmych umení sa vyučovalo omnoho dôkladnejšie predmetom trivium než quadrivium, a najpodrobnejšie sa učilo gramatike--> to preto, že bola základom všetkého ostatného

- nerovnomerný zreteľ je badať už v Isidorovej encyklopédii, gramatike je tu venovaná celá kniha(58 strán), rétorike 20 strán, dialektike 21, aritmetike 10, geometrii 8, hudbe 6, astronómii 17

- stredoveký žiak latinskej školy musel vedieť v latinčine nielen hovoriť, ale aj písať

- diela: ars minor, ars maior od Donata, Institutio grammatica od Prisciana (Byzancia, poč.6.stor. najpodrobnejšie spracovanie gramatiky), príklady klasických autorov, Institutio oratoria (Quintilianus)

- ako sa vyučovala gramatika v 12. stor. v Chartres popísal Jan zo Salisbury

- mnoho poznatkov zo staroveku- napr. o etymológii (starorímska gramatika vychádzala z gréckej)

Anglosaské a karolínske štúdium

- v merovejskej ríši po roku 600 jazyk a gramatika upadali stále viac

- za Karlovcov sa ich ujala latinsko-anglosaská kultúra

- stavala na základoch, ktoré položili Isidor a Íri, ale prijímala takisto podnety prichádzajúce z Talianska a z Gálie

- jej zakladateľom bol Aldhelm

- anglická cirkev- úroveň keltského kresťanstva , prejala cirkevno- politické ašpirácie v prospech Ríma (synóda vo Whitby 664), Írsko sa vtedy vydalo ako v cirkevnom, tak aj v literárnom ohľade vlastnou cestou(fantastická a zamotaná latinská kultúra), Aldhelm varuje pred štúdiom, aké je v Írsku pretože poskytujú priestor profánnej antike (filozofii a mytológii)--> niečo také Aldhelm vôbec nepripúšťa- podľa neho sa má klasické štúdium obmedziť na formálne disciplíny(gramatiku,metriku)--> iba preto, lebo Biblia pozostáva skoro celá z gramaticky utvarnenej umeleckej reči

- kritika Biblie(formálna úprava, latina) u niektorých cirkevných učencov (mali blízko k antickej jazykovej vzdelanosti) sv. Jeroným- „Písmo sväté se podobá krásnému tělu, jež halí špinavý šat!“

- pokračovateľ Aldhelma- Beda Ctihodný – prenesenie antickej rétoriky na biblický text

- karolínska renesancia – reforma franckej cirkvi- započali už Karloman a Pippin, bola zverená anglosasovi Bonifatiovi --> veľká nevedomosť francúzskeho kléru, nevedeli správne ani písať- biblický text s chybami, nesprávna výslovnosť, kostoly sa väčšinou rozpadali a slúžili ako stodoly --> boli zapotreby reformy školskej výuky a pisárskych kancelárií

- Karol pritiahol z Talianska gramatikov - Peter z Pisy, Paulinus z Aquileie, Paulus Diacon, Alcuin (anglosas)- spravil karolínsku, školskú reformu a reformu písma, od r. 782 bol riaditeľom dvorskej školy (schola palatina). predal Bedovo učenie

- jedným z najdôležitejších svedectiev o štúdijnej reforme Karla Veľkého je výnos vydaný v rokoch 780-800 : Pretože v Písmu svätém nalézáme porůznu figury, tropy a jim podobné obraty, není pochyb, že každý, kdo je čte, rozumí tím spíše jejich duchovnímu smyslu, čím

dříve se mu dostane úplného literárního vzdělání--> patristické docenenie artes, rozvíjajú sa krajiny, ktoré boli predtým len okrajové

Školskí autori- čítali sa ako kresťanskí, tak aj pohanskí autori, u pohanských sa čítali iba niektorí a diela, ktoré vyhovovali požiadavkám stredovekého človeka, stredovekej morálky, čítali sa aj klasici, ale neboli tak považovaní, menilo sa to postupom času

prvá polovica 12. stor.- Konrad z Hirsau- pohanskí autori s preferenciou neskorej antiky, klasici- Cicero, Sallustius, Horatius, Vergilius (hodnota v morálnom vplyve), iba niektoré diela Cicero- nobilissimus auctor- veleproslulý spisovateľ, ale iba Laelius a Cato maior, Iuvenalis a Persius- hodné chvály, že ukazovali neresti Rimanov

- neskorší učitelia podržia základnú zostavu, ale ešte ju rozšíria

- koniec 12. stor. – Haskins (krátke pojednanie o školských autoroch)- omnoho slobodnejšie stanovisko, ranokresťanskí autori sa tu neobjavujú, dôraz je na antických a neskoroantických autoroch, viac z Cicerona- napr. Tuskulské hovory, aj Ovídius- Premeny a iné

- všetci auctores sú rovnako hodnotení a všetci sú nadčasoví – to je a zostane príznačným rysom pre celý stredovek, nerobí sa rozdiel medzi augustovským a neskoroantickým básníctvom

- veľkí učitelia stredoveku, ako napr. Jan zo Salisbury vedeli aj o iných autoroch

- úcta k auctores šla v stredoveku tak ďaleko, že každý prameň platil za spoľahlivý, stredovek nemal historický a kritický zmysel, tak sa vytvárali o antických autoroch legendy--> napr. vergíliovská legenda, stredovek poznal korešpondenciu Seneky a sv. Pavla- padelek zo 4. storočia, zlým čítaním vznikol autor Agellius (A.Gellius) atd.

- vláda auctores trasená od 12.stor. – prenikanie dialektiky (logiky) a vďaka študentom revoltujúcim proti tradičnému vyučovaniu na školách

Univerzity- začína nová epocha stredovekej vzdelanosti

- nie sú ani v najmenšom pokračovaním ani obnovou antických škôl (hl. gramatika a rétorika), naše univerzity- originálnym výtvarom stredoveku- pevný učebný rád- bakalár, licenciát, majster, doktor)

- UNIVERZITA = korporácia vyučujúcich a učiacich sa , societas magistrorum et discipulorum

- studium generale – škola všeobecného vzdelania

- najstaršia univerzita- Bologna – 1158 štatúty od Fridricha I., hlavne právna veda, teologická fakulta až v roku 1352

- Parížska univerzita- 1200 kráľ Filip August univerzitu formálne uznal a opatril privilégiami, ktoré vymanili jej členov z dosahu svetskej spravodlivosti, za Inocenta III.- cirkev na vrchole

svojej moci, inkvizícia ako vhodná obrana proti kacírskym hnutiam 12. stor., nebezpečenstvo v laickej, starovekom silne oplodnenej kultúre nastupujúceho 12. storočia, vzdelanie sa muselo podriaďovať jej kontrole, pápežský dozor nad univerzitami, zbrojenie proti žebrovým rádom, , Tomáš Akvinský očistil Aristotela

- na sklonku 11. a po celé 12. storočie- Francúzsko bolo vzdelávacím centrom latinského západu, v 13. storočí dosiahla duchovná hegemonia svojho vrcholu vďaka parížskej univerzite, pápežská politika- nástroj cirkvi, hlavne filozofia a teológia, jazykové a literárne štúdiá odsunuté nabok

- univerzita v Chartres – stredisko humanistických štúdií v 12. stor., Angličania a Francúzi

- univerzita v Oxforde- rozkvet od roku 1200, zvrchovaný dohľad pápeža bol len nominálny, univerzita sa spravovala sama prostredníctvom svojho kancléara, idú svojou cestou, potierajú parížsku scholastiku, filologické štúdiá majú veľkú dôležitosť, Roger Bacon

- v Nemecku chýbali univerzity až do reformácie, navštevovali francúzske

Sentence a exempla